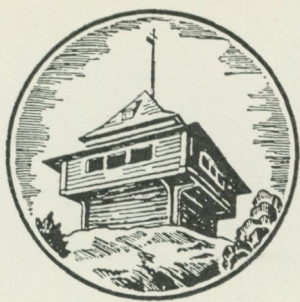

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1950**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1950

Redaktion:

ANDREAS LINDBLOM · GÖSTA BERG · ERIK ANDRÉN

Redaktör: Erik Andrén

Omslagsbilden visar en ölkanna av fajans, ungefär 24 cm hög och tillverkad vid Rörstrand i början av 1800-talet. En dylik pjäs kunde — liksom dess engelska förebilder, de s. k. Toby jugs — mycket väl vara en sjömansgåva, "a sailor's gift" av det slag som närmare behandlas på sid. 25. (Nordiska museet inv.-nr 115,750.)

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1950

Djuptrycksplanscher från Nordisk Rotogravyr

TILL FINRUMMETS HISTORIA

av Gösta von Schoultz

I 1940-talets bostadsdiskussion hör begreppet "finrum" till de ofta debatterade ämnena. Man har på arkitekthåll länge varit benägen att kategoriskt utdöma hela finrumssystemet med dess föga rationella utnyttjande av ett vanligen snävt begränsat bostadsutrymme, det gäller särskilt i städer och stadsliknande samhällen. På senare tid verkar det emellertid som en viss förskjutning i diskussionen ägt rum. Man finner nu även arkitekter som försvara finrummets idé och som huvudsakligen vilja inrikta sig på att skapa en mera modern och ändamålsenlig miljö i detta rum, så att det kan utnyttjas på ett annat sätt än hittills men ändå bevara huvudkaraktären av ett bättre rum.

Vad menas då med finrum, och hur ter det sig i olika delar av landet, nu och i äldre tid? För att utröna detta lät Nordiska museet år 1946 sända ut en frågelista om saken till sina meddelare ute i bygderna. På grundval av de svar, som på detta sätt kommo in, och jämfört med det material, som insamlats vid olika bostadsvaneundersökningar, särskilt den som samma år verkställdes av Statens forskningskommitté för lantmannabyggnader, bygger följande korta översikt över närmast landsbygdens finrum.

Det framgår tydligt av detta material från olika håll, att man ej kan karakterisera begreppet finrum genom något slags schematisk beskrivning över rummets möblering, även om stora likheter härutinnan gör sig gällande över hela landet. Ej heller är det fråga om något bestämt rum eller utrymme i huset, som avses med termen, utan det är som bekant främst användningen av detta rum, som ger karaktären. Gemensamt för alla slags

finrum är dess avstängdhet från vardagens liv, åtminstone förr vanligen markerat genom de ständigt neddragna gardinerna. Man använder det aldrig till vardags, knappast heller på söndagarna för den egna familjen. Nära grannar som komma på tillfälligt besök visas ej in i finrummet utan tas emot i köket, som ju fortfarande är det centrala rummet för det stora flertalet såväl i stad som på landsbygd. Först vid festliga tillfällen, såsom vid helger och de under detta århundrade allt vanligare kalasen vid födelse- och namnsdagar, tas det i anspråk för familjen och den närmare vänkretsen. Men dessutom skall det stå berett att när som helst ta emot främmande personer, som besöker huset i något ärende. Det är kanske framför allt denna funktion, som ger finrummet dess egenart av ett dött men ständigt städat och i övrigt representativt utrymme. "En husmor på landet", heter det i en uppteckning från Östergötland, "måste ha ett rum, som är representabelt vid alla tider på dygnet, ty på landet kan besök komma vid alla tider på dagen. Det stående ordet om finrummets nödvändighet torde förstås av orden 'om det kommer nån'. Ja, dvs. på landet kommer det oväntade besök, t. ex. resande släkt och vänner, lantmätare, skogvaktare, kronojägare, vandringsrättare, kanske t. o. m. prästen, lärarinnan, skolläraren, affärsmän för gårdens skull, och sist och inte minst vid bjudningar och helger för familjen, och var viss, det ligger helgd över finrummet" (EU 33.408). Liknande ordalag användas på flera håll och innebörden är densamma i samtliga svar. Så är alltså i stort sett förhållandet i hela landet, även om man ställvis, såsom en småländsk uppgiftslämnare påpekar, på senare tid kan iaktta en viss uppmjukning av den stränga avskildheten: "Gränsen mellan finrum och vardagsrum är emellertid numera ingalunda klar. Allt som oftast blir det s. k. finrummet utnyttjat även under veckans lopp, om någon skulle komma på besök — visst inte nödvändigt, att det är en långväga gäst. Att som för endast ett 25-tal år sedan — som jag själv minns — ha nedrullat för samtliga fönster till finrummet hela veckan och t. o. m. klisterremсор för dörrspringorna och vidare bomull i nyckelhålet för att utesluta sol och damm, förekommer knappast i våra dagar" (EU 33.468). Den

som reser omkring i olika delar av landet kan dock konstatera att de äldre förhållandena ännu mångenstädes alls icke äro ovanliga. Rent kritiska synpunkter på systemet förekomma också någon gång. En lantarbetare i Södermanland skriver sålunda: "Jag har talat med och 'skällt' på mina kamrater för deras stora dumhet. Dom hyr, alltså köper finrummet månatligen av husbonden, och inte använder det, det står på 'parad'. Dom står och vitsar med rummet, men använder det inte... Och jag har frågat dom, om det är klokt att köpa en kostym och så använda rock och väst men inte byxorna. Ja, det blir samma sak" (EU 33.140). Men inlägg av denna art är undantag, i övrigt accepteras systemet överlag.

För att fullständiga karakteristiken av det genomsnittliga finrummet bör också nämnas att det numera saknar synlig sovplats. Sängen är nästan helt försvunnen, men ofta ersatt av något slags bäddsoffa för att hysa främmande i. Många finrum sakna också en sådan och ha helt antagit salskaraktär. Förvaringsmöbler av typen kistor och höga klädskap m. m. ha till större delen försvunnit, men chiffonjéer, skänkar, byfféer eller sideboards för mindre husgeråd o. d. är det däremot vanligt att ha i detta rum. Likaledes förekommer det ofta att man rent tillfälligt lägger in till förvaring saker och ting, som lätt gå att flytta undan, om det kommer någon. Manglad tvätt kan läggas ut på stolarna till tork, även kläder och matvaror kunna tillfälligt förvaras där. På höstarna dofta finrummen stundom aromatiskt av gårdens äppelskörd, som är inställd där.

Hur långt tillbaka i tiden går systemet med finrum i nutida bemärkelse? Själva termen "finrum" är ej särskilt gammal. I tryck förekommer den måhända för första gången 1918 i Gustaf Steffens Bostadsfrågan i Sverige, i den dåvarande bostadskommissionens utredningar, men återkommer senare flerstädes såsom ett vedertaget begrepp. Såsom uttryck har det naturligtvis förekommit något tidigare, enligt flera uppgifter redan före sekelskiftet vid sidan av andra termer med liknande innebörd. Längre tillbaka användes ord såsom "högtidsrum" o. d., vilka dock avsåg även andra slags rum, som ej hade vardagskaraktär, men som ej heller voro finrum i nutida bemär-

kelse och utformning. Dessa ha emellertid sitt stora intresse såsom föregångare till de nutida finrummen. Söker man efter ursprunget till de senare kan man därigenom följa systemet ganska långt tillbaka, samtidigt som man observerar hur impulser från flera håll påverkat finrummets gestaltning och funktion. Det är strängt taget fem olika slags rum, som på skilda vis lämnat bidrag till det moderna finrummets uppkomst och utveckling: de gamla bondgårdarnas gäststugor, nattstugor och kamrar samt de högre ståndens förmak och matsalar.

Gäststugan utgjorde ofta ena halvan i en parstuga, där den andra upptogs av vardagsstugan, som i norra Sverige samtidigt var kök, medan söderut förstukammaren i husets mitt så småningom kom att bli ett särskilt kök. Inredningen av denna gäststuga — "ander-stuga", "helgdagsstuga", "nystuga", "uti-stugu" eller vad den nu kallades — kunde växla något men var i allmänhet tämligen sparsam, vilket är helt naturligt då rummet leder sin härkomst från ett bodutrymme såsom man ännu kan se i vissa äldre parstugubyggnader. Denna dess bodkaraktär är kanske det mest karakteristiska och ger också förklaring till det sentida finrummets delvis likartade funktion. Bland gäststugans möbler märks främst det stora gäststugubordet och de väggfasta bänkarna — denna utrustning är särskilt kännetecknande för de dalska gäststugorna, som ofta rikt smyckats med dekorativa väggmålningar. Ibland kunde en säng förekomma, men detta var icke regel. Även eldstad saknades stundom. Andra möbler, såsom skåp och kistor, hade ibland sin plats här liksom upphängda eller upplagda kläder. Med tiden utbyttes givetvis den fasta inredningen mot lösa möbler. Stolar och sittsoffor ersatte bänkarna, och den väggfasta sängen utbyttes mot en högt uppbäddad gustaviansk säng. Denna var dock inte avsedd för husets folk utan stod som reserv för främmande. Rummet som helhet var ett högtidsrum för fester, ej ett städat och representativt finrum, berett att ta emot tillfälliga besök när som helst.

Nattstugan var ursprungligen namnet på en självständig byggnad eller bod, avsedd som sovutrymme för gäster. En ståtlig sådan nattstuga från 1600-talet — en loftbod från Nås i

Bild 1. De gamla gäststugorna med sina långbord och ofta festligt målade väggar äro ett slags föregångare till finrummen. I vardagslag voro de oeldade och användes till förvaringsrum, särskilt för kläder o. d., men till skillnad från finrummen stodo de ej städade och parata att ta emot tillfälliga besök. Först vid högtider rustades de upp. — "Utistugu" i Kusgården i Boda socken, Dalarna, med väggar dekorerade av en bodamålare år 1858. (O. Ekberg foto 1925.)

Dalarna — finns nu bevarad på Skansen, och i äldre arkivhandlingar möter man ofta termen. Nattstuga och gäststuga äro för övrigt rätt likartade utrymmen, i den senare termen läggs tonvikten på måltidsfunktionen, i den förra på sovrumsfunktionen. När på 1700- och 1800-talen bondgårdarna mer allmänt började byggas i två våningar, överflyttades både begrepp och

funktion till ett av boningshusets rum, vanligen ett gavelrum i övervåningen. Den viktigaste möbeln i nattstugan var sålunda sängen, och den försvinner ej heller i och med rummets omvandling till ett finrum. Ty även om man i våra dagar undviker att ha en synlig säng i finrummet och över huvud taget ingen sovmebel alls, är detta inte ursprungligt utan ett sent drag. Ännu för ett par decennier sedan var den högt uppbäddade gustavianska sängen eller imperialsängen en stående möbel i finrummen över hela landet.

Ett slags motsvarighet till nattstugan var kammaren i mindre hus. Vardagens liv levdes i stugan-köket och kammaren användes ofta ej annat än som bod — den saknade ibland eldstad — eller i varje fall som ett biutrymme, möblerat med en säng, ett bord, några stolar, en byrå eller en kista o. d. Lantmätare och andra förrättningsmän kunde få ligga där, vid barns börd och sjukdom hade man där en fredad vrå, och ibland kunde den bli de gamlas rum. Men något finrum i egentlig mening var den knappast i äldre tid, även om dess friare möblering kanske kan sägas ha förebådat detta.

Ett rum helt skapat för representativt umgänge var där- emot förmaket hos de högre stånden. I äldre herremanshem var det närmast ett entrérum framför sängkammare och mer privata kabinett, och i 1800-talets gestaltning blev det sällskapsrummet framför andra, gärna möblerat i garnityr med alla möbler i enhetligt utförande och dominerat av soffgruppen med ett divansbord framför. Denna grupp är ett element som segt lever kvar i senare tiders finrum — ännu i våra dagar, ehuru vanligen blott som ett inslag i ett för övrigt matsalspräglat rum.

Ty det är salen, matsalen, som framför allt gett prägel åt de svenska finrummen. Det är i mindre grad fråga om 1700-talets och det tidiga 1800-talets öppna sal med fri golvyta och väggbunden, tämligen symmetrisk möblering, där matsalsbordet — vanligen ett par halvbord eller slagbord med smal mittdel — flyttades bort efter måltiderna. Detta möbleringsschema, som närmast grundade sig på salens roll såsom ett representativt passagerum i husets centrum, var redan i utdöende, då fin-

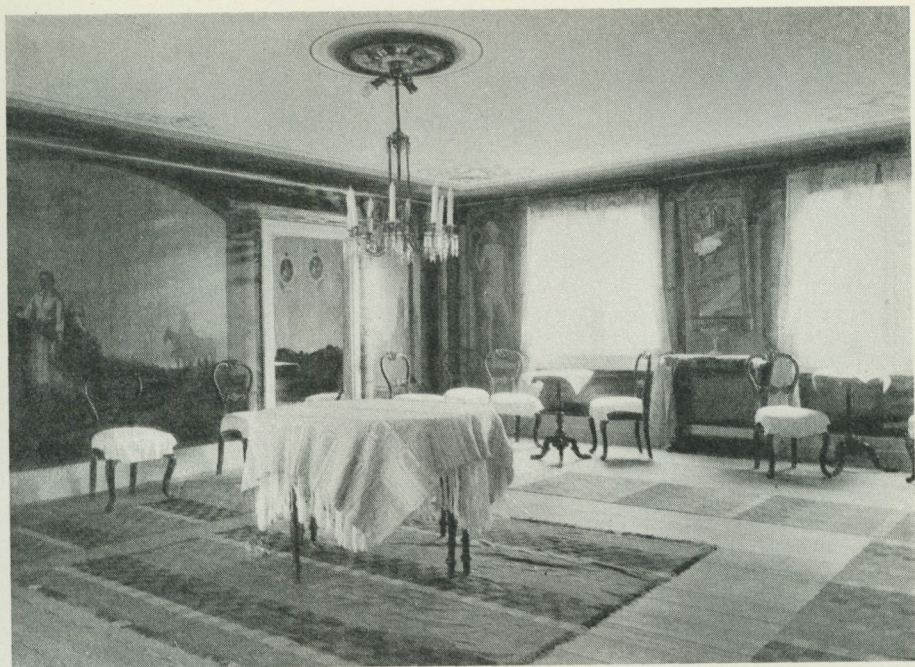

Bild 2. På storgårdarna inreddes tidigt ett större rum till "sal" efter borgerliga förebilder. Möbleringen var länge strikt väggbunden, blott det runda mittbordet antyder här ett nytt möbleringsschema. — Interiör från Jämshögs socken i Blekinge med väggmålningar av Bengt Nordenberg, utförda 1849—1851. (J. Lindros foto 1924.)

rummen efter 1800-talets mitt blevo mer allmänna i övriga samhällsklasser. Det är därför naturligt att det blev det sena 1800-talets matsal med runt, senare fyrstidigt mittbord, som kom att bli förebilden. "Sal" är också den vanligaste benämningen på finrummet över hela landet. Att det blev den stelt representativa salen och ej det mer ledigt sällskapsbetonade förmaket eller salongen, som kom att påverka finrummen, beror kanske dels på traditionen från helgdagsstugan med dess gäststugubord, dels och framför allt på den praktiska motiveringen av finrummet såsom lokal för festliga måltider, vilka på lands-

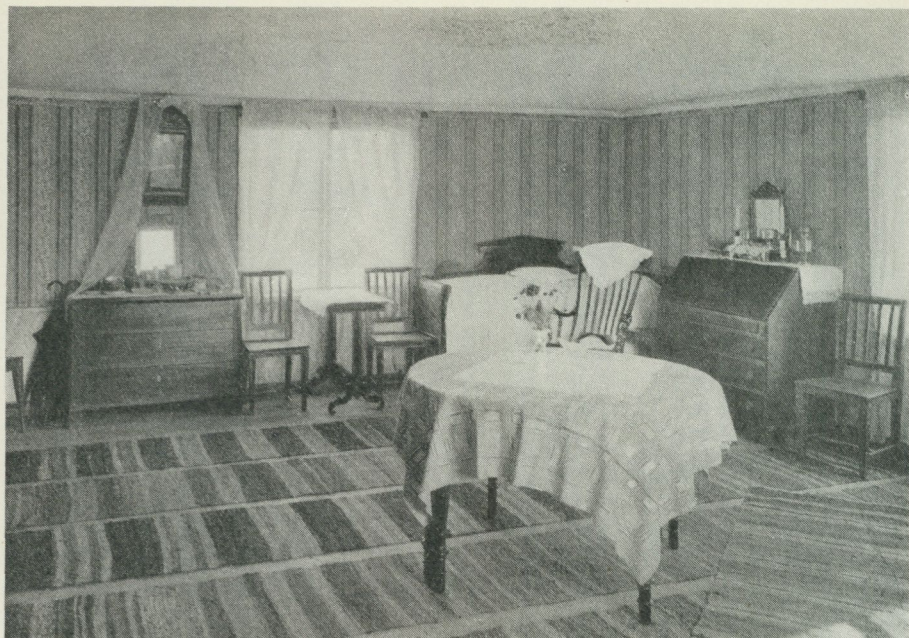

Bild 3. Den högt uppbäddade sängen, gungstolen, byrån med sina många småsaker och det karakteristiska arrangemanget med spegeln ovanför, inramad av en slöja, allt är typiskt för en finrumsinredning från sekelskiftet. — Sal från Yxnerums socken i Östergötland. (Axel Nilsson foto 1908.)

bygden mer än annorstädes dominerat samvaron. Innehavet av sal blev dessutom ett socialt graderingsmärke, vilket förklarar dess snabba genombrott och vidsträckt spridning icke blott till burgnare kretsar utan efter hand till alla kategorier. Härtill kommer naturligtvis att processen till tiden sammanföll med de färdigköpta möblernas allmänna genombrott, vilket underlättade det hela. Man kan nästan säga att de fanerade och poletrade fabriksmöblerna från denna tid i sig själva bidrogo till skapandet av avskilda finrum, då de genom hela sin karaktär, särskilt sedd i jämförelse med de tidigare målade furumöblerna av allmogesnitt, förmedlade en borgerlig livsstil, som de nya

Bild 4. Finrummets användning begränsas till enstaka högtidligare bjudningar. Det under detta århundrade allmer spridda bruket att fira födelsedags- och namnsdagskalas har givit rummet en något mer ökad användning. Men för vardagens liv är det fortfarande stängt. — Interiör från "kammarn" i en gård i Laxarby socken i Dalsland. (N. I. Svensson foto 1929.)

ägarna ej utan vidare kunde följa i vardagens liv, men som det låg i deras ambition att uppnå när det gällde representationen utåt.

Finrummets beroende av ett socialt prestigebehov framgår också tydligt av jämförelsen med en del andra nya rumstyper, som de mer uppdelade husplanerna vid 1800-talets slut gävo upphov till. Särskilda sängkammrar kommo i bruk vid samma tid, men ha ju ej på långt när nått samma utbredning. Tvärtom är den frivilliga trångboddhet, som består i att man hellre ligger

tillsammans i köket och eventuellt något smårum än utnyttjar husets finrum — i regel husets största rum — till sovrum, ännu i dag en påtaglig realitet. Dubbla finrum är däremot ingenting ovanligt, åtminstone i större hus på landet. Man kan för övrigt säga att redan bruket med tvåvåningshus är ett utslag av samma anda, ty även i dessa förblevo ju länge nästan samtliga bostadsfunktioner koncentrerade till vardagsstugan eller bostadsköket.

Sociala prestigehänsyn ha alltså drivit fram och vidmakthållit finrumssystemet, och detta har också satt sin prägel på dess utformning och valet av möbler. De olika förebilderna kunna som nämnts spåras i de flesta finrum, stundom tämligen rent, men vanligen som detaljinslag, där finrummet utgör en kombination av olika rumsfunktioner. Den tidiga matsalstypen med alla stolarna runt väggarna och ett rörligt matbord finner man naturligt nog huvudsakligen i det äldre materialet och då ifrån storgårdar och burgnare hem, med andra ord de enda gårdar som vid den tiden höllo sig med finrum. De avbildade interiörerna från Blekinge och Bergslagen ge en uppfattning om denna typ, som ännu inte är helt utdöd. Skillnaden gentemot de ursprungliga, borgerliga förebilderna består i dessa salar egentligen blott däri, att bordet här konstant blir stående i rummets mitt, även om det till typen ofta är ett par flyttbara halvbord eller ett slagbord utan stolar omkring.

Motsvarande äldre förmaksmöblering med sittsoffa och divansbord samt för övrigt väggbunden placering av stolar, fönsterbord, byråar eller chiffonjéer m. m. kan förekomma ren, särskilt i mindre rum och framför allt i hus, där man håller sig med dubbla finrum, där då det andra har salskaraktär. I det nutida materialet är typen ej särskilt vanlig.

Sekelskiftets matsal med firsidigt mittbord och stolar omkring, skänk eller buffé, serverings-, fönster- och blomsterbord samt någon sittsoffa utan bord har delvis genom de färdiggjorda garnityren kanske vunnit den största spridningen av de mer renodlade typerna. Garnityrssystemet har därvid haft den betydelsen att det gav en given stomme åt rummet, som dessutom ofta kunde köpas tämligen billigt. Ännu i det nutida ma-

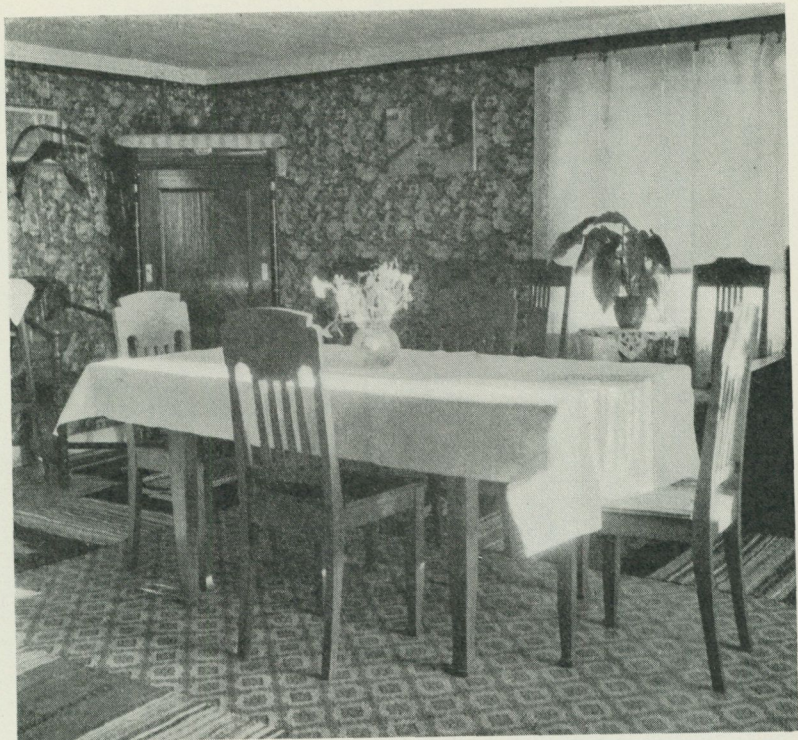

Bild 5. Matsalen är det rum som mer än något annat satt sin prägel på den svenska finrumsmöbleringen. I äldre tid fanns vanligen också en säng för gäster i detta rum, men efter första världskriget började den alltmåra utbyttas mot en bäddsoffa eller helt försvinna. Rummet fick då helt matsalens representationskaraktär. — "Nattstuga" från Järbo socken i Dalsland. (G. von Schoultz foto 1947.)

terialelet intar denna typ en dominerande plats. Nya möbelformer ha givetvis tillkommit, men planen och den något stela uppställningen, ofta på äldre maner utan snedställning över hörn, är densamma.

Vanligare är emellertid att den matsalspräglade interiören uppblandats med inslag från förmak, kammare och nattstuga. Framför allt är som nämnts sängen i äldre tid obligatorisk.

En högt uppbäddad gustaviansk säng med sitt vita överkast fyllde dessutom i många bygder den funktionen, att diskret exponera husets rikedom på bolstrar och täcken. "... ju burgnare hemmet var, ju mera och dyrbarare sängkläder, fjäderbolstrar och fjäderdynor. Det ansågs som ett tecken på att det var ett förmöget hem. Var då sängen så full av sängkläder att den nådde till taket, så var det ändå säkrare att hemmet var förmöget", heter det från Orust i Bohuslän (EU 33.166). Efter första världskriget försvunno dessa sängar mer och mer — sängklädernas ekonomiska värde och tecken på rikedom ersattes av andra ting — och nu har man vanligen en inventions- eller bäddsoffa som reservsovplats för gäster, om någon sådan över huvud taget är placerad i finrummet. Så länge sängen fanns, var också en kommod eller lavoar ej ovanlig här.

Från förmaket tog man soffgruppen och placerade den i salen, och på senare år har den utökats med fåtöljer och eventuellt också med en mindre sittgrupp med läslampa för sig. Från sällskapsrummet hämtades också orgeln, mera sällan ett piano, typiska prestigemöbler som man sällan spelade på. "Men den var så bra att lägga hattarna på", som man säger i Göteborgs skärgård, där fiskarna under förra kriget allmänt skaffade sig sådana. En liknande möbel är skrivbordet, som vid ungefär samma tid gjorde sin entré i finrummet. Funktionen blev dock ofta endast blomsterbordets. Ty rummet fylldes ju vanligen med krukväxter — nerium, myrten, pelargonja, fuchsia, aspedistra och många andra — och till dessa förslogo ej alltid de små fönsterborden. Särskilt i Småland har man i början av århundradet allmänt haft trappstegsbyggda "trädstolar" för ändamålet.

Bland typiska finrumsmöbler märks också gungstolen med sin hemvävda gungstolsmatta. Sådana stolar började tillverkas redan vid 1800-talets mitt, men först under århundradets sista decennier vunno de mer allmän spridning. Den amerikanska typen, som kom på nittioalet, blev däremot ej så vanlig. "Men lanthandlare och någon bondpatron skulle förstås ha en tocken" heter det från Östergötland (EU 20.482).

I burgnare hem kunde vid seklets början inflytande från

Bild 6. Blandningen av matsals- och sällskapsrumsmöbler är mycket vanlig i 1900-talets finrum. Snedställningen av möblerna över hörn i detta rum antyder dess tämligen sena karaktär. — Sal från Krokstads socken i Bohuslän. (SFL:s unders. 1946.)

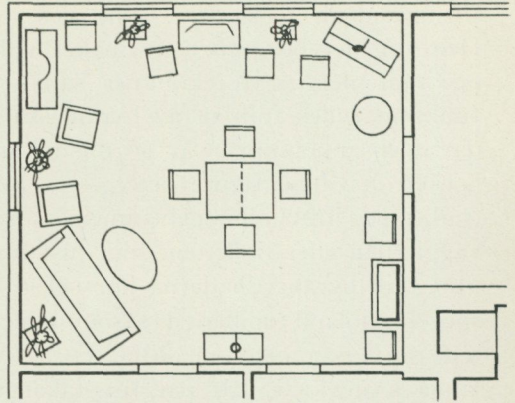

Bild 7. Den mer renodlade förmaksmöbleringen av finrummet förekommer egentligen blott när man håller sig med dubbla finrum. Det ena möbleras då som sal, det andra som sällskapsrum. Observera likväl den traditionella gustavianiska sängen i hörnet av detta rum. — Gavelrum i övervåningen från Färgelanda socken i Dalsland. (O. Homman 1947.)

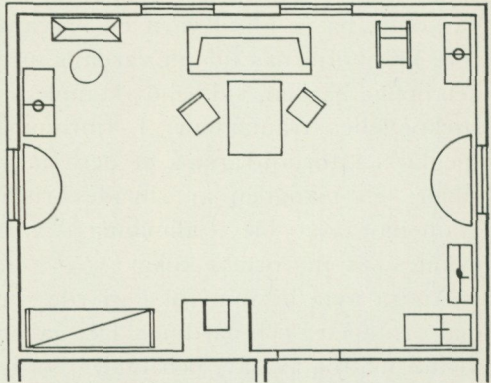
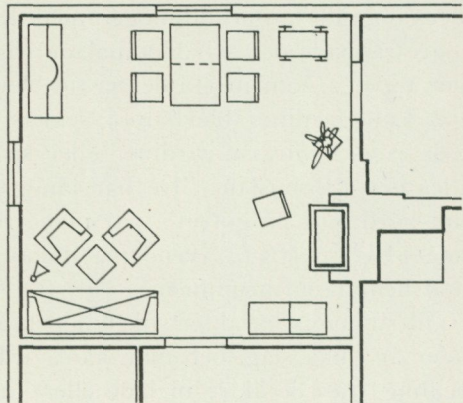

Bild 8. Den moderna vardagsrumsmöbleringen med en sittgrupp i ett hörn och matbordet skjuttet fram till fönstret har i enstaka fall spritt sig till finrummet. Det innebär dock ingen väsentlig förändring av rummets karaktär, ty i vardagslag användes det ej mera för det. — Sal, inredd 1945, från Sättna socken i Medelpad. (SFL:s unders. 1946.)

förmaksidealet också ta sig uttryck i ett vitmålat möblemang. Den för det borgerliga förmaket vid 1800-talets slut så typiska ateniennen förekommer sällan i finrummen men dess funktion fylles fullt ut av byrån, skänken eller senare byffén, där dock anhopningen av en mängd småsaker — dosor, vaser, böcker, prydnadsfigurer etc. — också kan bygga på gamla traditioner från allmogehemmen, nämligen på den lilla öppna vägghyllan eller tavletten, som just brukade fyllas av liknande ting. Till byråprydnaderna hör också den nästan obligatoriska spegeln, ibland omhängd såsom bilden av den östgötska interiören visar med en slöja, ett 1700-talsarrangemang, som länge levde kvar. Ett par ljusstakar med obrända stearinljus är också ett från sekelskiftet stående inslag. Ljusen, särskilt de köpta, ha ju alltid varit en lyxvara hos allmogen, där man före brännoljornas tid till vardags mest nyttjat ljusskenet från den öppna härden, vid behov kompletterat med osande torrvedstickor eller tranlampor. I finrummen ge också byfféernas speglar en förhöjd glans åt den ståtliga kaffeservisen av nysilver och mängden av slipade kristallskålar och vaser, som fram mot 1920 blevo allmänna. Vardagsporslinet däremot inrymdes såsom förut i köket.

Andra nyheter som först gjorde sin entré i finrummet voro mattor, tapeter och gardiner. Det gäller framför allt trasmattor, ibland mattor av säv, och under bordet mitt på golvet var det mycket vanligt med en bit linoleum. Till skillnad från äldre tiders högtidsrum hos allmogen med dekorerade träväggar eller senare rappade och schablonmålade väggar ha finrummen vanligen tapeter, som ju vid denna tid blevo billiga och lättillgängliga. Långgardiner blevo mot seklets slut karakteristiska för dessa rum jämte rullgardiner eller spånjalusier. På nittioalet sades det i Bohuslän: "De har långgardiner för fönstren och trint bord mitt på golvet", när man ville framhålla hur fint de hade (EU 33.565). Även fina dukar på borden hör i första hand hemma i finrummen.

Till rummets karakteristik hör också mängden av väggprydnader av olika slag, och man kan i fråga om dem följa en utveckling från de äldre målade eller klippta minnestavlorna via

Bild 9. Förmaksmöblerat finrum med björkmöbler från 1800-talets mitt av samma slag som avbildas på möbleringsplanen, bild 7.

litografier och oljetryck till senare tidens fotoförstoringar och bilder av släkt och gård m. m., nu ofta färg.

I denna översikt har det ej gjorts någon nämnvärd åtskillnad mellan olika sociala grupper och olika landsdelar. En sådan finns givetvis men är i uppteckningsmaterialet ej tillräckligt tydligt markerad. De ekonomiska villkoren bestämde kvalitén och omfattningen av finrummets inredning och framför allt naturligtvis om man över huvud taget skaffade sig ett sådant

rum eller ej. Svaren på museets frågelista säga på denna punkt tydligt ifrån, att medan det vid sekelskiftet endast var de större och rikare gårdarna, som höllo sig med finrum, detta sedermera har blivit regel även på smärre ställen, en naturlig följd av levnadsstandardens allmänna höjning.

Som väntat äro ej heller olikheterna mellan skilda bygder särskilt märkbara; finrummen ha därvid utgjort stötgruppen i den allmänna nivellering av inredning och möbelskick, som präglar främst 1900-talet. Visserligen synes den äldre typen med markerad säng m. m. ha levt kvar längre i Norrland än annorstädes, och visserligen kan den moderna vardagsrumsmiljön med matgrupp vid fönstret och sittgrupp i ett hörn med fåtöljer och läslampa skönjas på spridda håll, men detta är ju blott olika stadier i utvecklingen, ej lokala särdrag. Undersökningen av Stockholms möbelmarknad visade ju liknande variationer t. o. m. inom staden, mellan de norra och södra stadsdelarna. Snarare betyder då finrummets läge i våningsplanen mera. Skillnaden mellan ett kammare-finrum i ett västsvenskt dubbelhus och en gavelsal i en norrländsk parstuga är givetvis trots likheten i möblering avsevärd. Men dels förekomma rumsformer av detta och liknande slag fullkomligt omblandade geografiskt sett, dels ha de nya och över hela landet spridda korsformade husplanerna ännu mera främjat likheterna.

Även en kort översikt som denna visar sålunda, att finrummen äro starkt förankrade i tradition och vanor hos hela folket och att systemet överlevt skiftningar både i hus- och möbeltyper. Att enbart bekämpa det såsom en irrationell osed synes därför vara dömt att misslyckas. Men frågan är om blott en förändring av finrummets inredning nämnvärt påverkar användningen. Matsalen var i förstone förebilden för dess möblering, men därav följde ej att måltiderna förlades dit. Ej heller medförde inslagen av förmaks- och sällskapsrumsmöbler att rummet mer användes för dessa funktioner i vardagslag. Den övergång från matsals- till vardagsrumskaraktär, som nu svagt kan skönjas i fyrtiotalets finrumsmöblering behöver sålunda ej innebära att vardagslivet mer än hittills förlägges dit. Bostads-vaneundersökningarnas material är ännu för otillräckligt på

Bild 10. Denna willhelmssonska stämningsbild kan i förstone ge intryck av en finrumsmiljö. Men sådana möbler som dragsofforna och slagbordet vid fönstret liksom symaskinen och den lilla hållaren i taket för varpstängen motsäga detta. Bilden är alltså tagen i ett högtidsklätt bostadskök och visas här som en motsats till de genuina finrumsinteriörerna. — Stuga från Gesäters socken i Dalsland. (P. Johansson foto 1925.)

denna punkt, men tycks i varje fall ej peka i nämnda riktning. Praktiska orsaker, som tidigare ansetts förhindra finrummens rätta utnyttjande, främst arbetet och kostnaderna för uppvärmning vintertid, äro utan större betydelse då det visar sig att även i de centraluppvärmda husen finrummens avstängda karaktär i stort sett förblir densamma. Likaså bör argumentet om garnityrköpens betydelse för finrumssystemets uppkomst väga lätt med tanke på att många av de äldre finrummen av enklare slag möblerades just med billiga styckemöbler från fabriker och saluslöjdare på landsbygden. Reformen av finrummets

möblering hän mot en ledigare stil synas därför ha mindre betydelse, både därför att utvecklingen i detta stycke sköter sig själv genom att man efter hand tar upp ledande möblerings- och möbelformer och framför allt därför att detta ej nämnvärt påverkar rummets användning. Är detta riktigt blir resultatet sålunda, att det måste vara viktigare att inrikta intresset på de utrymmen som verkligen brukas i det dagliga livet, särskilt då köket och ett därtill anslutet dagligrum, eventuellt ett bostadskök, och att ge dem en rationell utformning och inte minst ett proportionellt mycket större utrymme, medan däremot finrummet i och för sig ej behöver utgöra något större problem. Denna inriktning tyckes också under senare år ha vunnit en allmänare anslutning.

Källor och litteratur: Svaren på Nordiska museets specialfrågelistor 190 Finrum, 73 Högkonjunktur och nya levnadsvanor samt frågelista 103 Industriprodukternas begynnelse i bygderna, m. fl. i Etnologiska undersökningens arkiv (EU). — Primärmaterialet till Statens Forskningskommittés för Lantmannabyggnader bostadsvaneundersökning (SFL). (En redogörelse och bearbetning av detta kommer under år 1950 att publiceras av G. Aspe, E. Hamrin och I. Zachrisson). — G. F. Steffen, Bostadsfrågan i Sverige, 1918. — Bostadssociala utredningens betänkande, SOU 1935:49. — Särskilda folkräkningen 1935/36, del III, 1938. — Möbelmarknaden, SAR:s och SSF:s bostadsutredning, 1941. — Erik Lundberg, Svensk bostad, 1942. — Jöran Curman, Industriens arbetarbostäder, 1944. — Sigurd Erixon, Svensk byggnadskultur, 1947. — Brynolf Hellner, Garnityrmöbelen, Fataburen 1950. — Strödda notiser i ämnet förekomma stundom i övrig litteratur om möbler och bostadsförhållanden från 1930- och 1940-talen.